

stadsdeel meer ruimte te creëren voor de vele voetgangers en fietsers die zeker sinds de heropening van het

aan die bottleneck zouden doen.”
Te elfder ure is nu toch besloten de plannen op te schorten. Uit nieuwe

verdrietig van word. Waarom hebben we niet al veel strengere normen voor de luchtkwaliteit in de stad?”

zelfbouw voor een heel ander aanzicht zorgt dan de over het algemeen grote gebouwen op IJburg. Om te zor-

er nog eens 21 in de verkoop, ook met uitzicht op het IJmeer. De bouw begint waarschijnlijk over een jaar.

Christenen doen boete op Joods kerkhof

De zerken op de Joodse begraafplaats Zeeburg staan weer. Nu moeten het mos weg en de letters gezwart. Een groep christelijke vrijwilligers helpt.

CAROLIEN LINDEMAN

‘Geprezen, U, Eeuwige die de doden weer tot leven brengt,’ klinkt het vanuit een klein groepje op het toegangspad naar de Joodse begraafplaats Zeeburg. De Nederlandse vertaling wordt gelezen van de kadisj, een gebed dat wordt gebruikt bij rouw. Maar het zijn christenen die op deze wijze de achttiende-eeuwse begraafplaats eren. Ze zijn vrijwilligers van de Stichting voor Boete en Verzoening. “Overal waar christenen anderen onrecht hebben aangedaan, gaan wij op zoek naar verzoening,” legt Piet Luyten van de stichting uit.

Als onderdeel daarvan bezoekt een werkgroep van de stichting elk jaar een Joodse begraafplaats om deze te onderhouden. Zij vraagt het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap dan waar ze welkom is.

Dit was een uitgelezen kans voor de begraafplaats aan de Valentijnkade in Oost. Pas een kleine twee jaar geleden is een deel van de begraafplaats, waar naar schatting bijna 200.000 Joden begraven liggen, van het metershoge onkruid ontdaan. Er kwamen zo'n honderd grafstenen tevoor-

Yvette Jacobs maakt de letters van een zerk op begraafplaats Zeeburg weer zwart.

FOTO JEAN-PIERRE JANS

schijn die veelal op hun kant lagen, waren gebroken of weggezakt in de natte grond. Een steenhouwer heeft inmiddels de meeste weer rechtgezet of gerepareerd. In het drassige veldje liggen nog wel een stuk of zes exemplaren op hun kant en twee worden nog door stukken hout gestut.

Nu helpen de christenen een handje bij het verdere herstel. Een compressor zoemt en trilt midden op de drassige begraafplaats terwijl vrijwilliger

Paul Bastiaans de hogedrukspuit op de grijs-groenige zerken zet. Als de witte waas van het water is weggetrokken, is te zien hoe elke steen laagje voor laagje weer lichtgrijs wordt. “Het mos blijft nu wel een jaartje weg,” stelt Bastiaans.

Toch zijn veel van de Hebreeuwse en Nederlandse teksten nog steeds niet goed te lezen. Daarom maakt Yvette Jacobs nu de letters van een krakkemikkig zerkje aan de zijkant

van de begraafplaats weer zwart. “Ja als ik er te veel over nadenk, is het ook wel een beetje eng, sommige stenen zijn niet zo sterk,” zegt ze terwijl ze met een klein kwastje in de ene hand en een potje verf in de andere op haar knieën voor haar restauratieobject zit.

Jacobs is net bezig met de a van de Jacob die op deze plek rust. Die is niet zo moeilijk. “Sommige Hebreeuwse letters lijken erg op elkaar. Dan moet

Tweehonderd jaar

Begraafplaats Zeeburg werd in 1714 geopend en was voor de armere Joden. Rond 1920 was de laatste teraardebestelling – toen was het veld vol, met 200.000 mensen op een terrein, dat ongeveer zes voetbalvelden groot is. Vorig jaar is er weer iemand begraven, zodat de grond zijn bestemming als begraafplaats behoudt. De nieuwe marmeren steen staat in schril contrast met de vele oude stenen zerken. Veel van de oudste zerken waren van hout gemaakt. Die zijn vergaan op één na. Het resterende exemplaar werd al voor de Tweede Wereldoorlog door een vrouw gered van de ondergang. Na haar overlijden krijgt de stichting Eerherstel Joodse Begraafplaats Zeeburg deze houten zerk. Stadsdeel Oost onderhoudt nu het vrijgemaakte deel van de begraafplaats. In ruil daarvoor houdt de stichting Eerherstel een aantal zondagen per jaar een open dag.

je oppassen dat je niet van de heenvat maakt. Dan staat er opeens een in plaats van een t.”

Overigens is dit nog maar een test. Pas als blijkt dat het schoonmaken echt goed gaat en de letteraars het verven aandurven, worden alle stenen grondig aangepakt. Luyten: “Soms zijn stenen te oud en is het intekenen te moeilijk, dan doen we het niet. We blijven vrijwilligers natuurlijk.”